

## **1. El final del regnat de Carles IV**

### **1.1. LA LLUITA CONTRA LA FRANÇA REVOLUCIONÀRIA**

El regnat de Carles havia començat el 1788, l'any anterior a l'esclat de la Revolució Francesa, el rei va nomenar primer ministre Godoy.

L'actitud antirevolucionària d'Espanya i els esforços, fracassats, de Carles i del govern per salvar el rei de França a Catalunya es va portar a la Guerra Gran (1793–1795), entre França i Espanya.

Tres cossos d'exercit es van situar a la frontera francesa: un a Guipúscoa, un altre a Aragó i el tercer, comandat pel general Ricardos, a Catalunya.

De bon començament els francesos van ser rebutjats a Catalunya, van penetrar a Navarra i a Guipúscoa i fins i tot van ocupar Bilbao i Vitòria, i també Girona. Espanya es va veure obligada a acabar la guerra i a signar amb França el Tractat de Basilea (1795), amb el qual es va aconseguir la devolució dels territoris que havien ocupat els francesos.

### **1.2. L'ALLANÇA AMB FRANÇA**

L'any 1796 es va produir un canvi de la política exterior d'Espanya. Els atacs que els vaixells anglesos feien sobre el comerç atlàntic espanyol van provocar que Carles IV signés un tractat d'aliança amb França en contra de la Gran Bretanya.

Quan Napoleó Bonaparte va pujar al poder el 1799 va aprofitar l'aliança espanyola en el projecte d'envair Anglaterra. Però aquest va resultar frustrat a causa de la derrota hispanofrancesa a la batalla de Trafalgar (1805), en la qual Espanya va perdre la marina, que havia estat reconstruïda al llarg del segle XVIII.

### **1.3. EL MOTÍ D'ARANJUEZ**

La situació interna d'Espanya, que ja esta va molt deteriorada, tant per la mala administració i per l'ambició de Godoy com per les despeses que provoca ven els luxes de la cort i les guerres, es va agreujar a conseqüència del de-sastre de Trafalgar.

Arran d'això va sorgir un partit enemic de Godoy i de la seva política, dirigit pel príncep Ferran, l'hereu de la Corona. Però Godoy no va dubtar a renovar l'aliança amb França i el 1807 va signar amb Napoleó el Tractat de Fontainebleau per tal de facilitar a l'exercit francès l'ocupació de Portugal, que mantenia l'aliança amb Anglaterra i es nega-va a unir-se a la política francesa.

Napoleó va introduir a la Península 100.000 soldats, fet que va provocar a tot Espanya un sentiment antifrancès i en contra de Godoy. Com a conseqüència d'aquesta situació, el març del 1808 hi va haver un motí popular a Aranjuez, que era enlloc on s'havia instal·lat aleshores el govern i la família reial.

Gent del poble (soldats, pagesos, servidors de palau) van assaltar la residència de Godoy i van obligar Carles IV a destituir-la. Al cap de dos dies, davant la pressió de la cort, Carles IV va abdicar a favor del seu fill Ferran.

Així va pujar al tron d'Espanya un nou rei, Ferran VII, en qui els espanyols tenien dipositades moltes esperances, en un moment especialment difícil: sense marina, sense exercit organitzat, amb la hisenda en plena decadència i amb una part del territori ocupat per les tropes franceses. Aquest va ser el començament

del final de l' Antic Regim.

#### 1.4. LES CORTS DE BAIONA

Napoleó va saber treure partit d'aquesta situació: va convèncer Carles IV i Ferran VII perquè es reunissin amb e II a Baiona (França) per tal de mantenir-hi unes converses i, un cop allà, va aconseguir que tots dos renunciessin al tron a favor del mateix Napoleó i que els monarques espanyols es quedessin a França.

Com que aleshores es considerava amo de la Corona espanyola, Napoleó va reunir a Baiona unes Corts, que van reconèixer com a rei d'Espanya el seu germà més gran, Josep Bonaparte, i van promulgar una Constitució.

La Constitució de Baiona, basada en la que era vigent a França, establia com a govern la monarquia hereditària, amb ministres responsables, un senat com a cos consultiu i unes Corts, amb tres estaments, per votar les contribucions. A més, es consagraven els drets individuals.

### 2. La Guerra del Francès

#### 2.1. EL COMENÇAMENT DE LA GUERRA

Es coneix amb el nom de Guerra del Francès ( o Guerra contra Napoleó o de la Independència, fora de Catalunya) l'aixecament de l'exercit i del poble espanyol contra la invasió de les tropes napoleòniques com a conseqüència del Tractat de Fontainebleau.

Pel febrer del 1808 havien entrat les primeres tropes franceses a Catalunya. El general Duhesme, amb més de 5.000 homes, va arribar a Barcelona; tot i que aquestes tropes eren de pas cap a Cadis, hi van arribar 4.000 ho- mes més i els francesos van ocupar per sorpresa la Ciutadella i el castell de Montjuïc.

D'una manera semblant, poc després del motí d'Aranjuez i abans dels fets de Baiona, un exercit comandat per Murat s'havia establert a: Madrid.

A l'abril Ferran VII va passar la frontera francesa per : entrevistar-se amb Napoleó i el 2 de maig hi va haver a Madrid un aixecament popular contra els francesos. Gairebé sense armes, i sense organització, poca cosa va poder fer el poble madrileny, tot i l'heroisme col·lectiu, davant el poderós exercit francès, que va repel·lir l'atac amb duresa i va mirar d'impedir que hi hagués brots nous amb els afusellaments de la matinada del 3 de maig.

Durant les setmanes següents es van organitzar juntes, provincials, constituïdes sobretot per figures destacades de la noblesa i de la burgesia, per dirigir la lluita contra els francesos.

A Catalunya la situació va continuar estable fins a l' 1 de juny del 1808, en que la ciutat de Lleida va negar l'entrada a les tropes enviades pel general Duhesme i es va ( iniciar la insurrecció catalana contra els francesos. Immediatament es va establir una Junta de Govern i Defensa,

presidida pel bisbe de Lleida, i al cap de pocs dies les tro- E pes catalanes van vèncer dues vegades consecutives els ( francesos al Bruc (6 i 14 de juny del 1808).

#### 2.2. LA JUNTA SUPREMA CENTRAL

Per facilitar l'acció conjunta de les diverses juntes provincials de Espanya, aquestes es van unir per formar la Junta Suprema Central Governativa del Regne, que es va establir primer a Aranjuez i després a Sevilla.

Així va quedar organitzat el govern provisional que representava Ferran VII, retingut per Napoleó a França,

en oposició a la monarquia de Josep I Bonaparte, establert a Madrid. Alhora, arreu del país van sorgir guerrilles en contra de l'exercit francès. A més, es va organitzar un exercit regular, dirigit pel general Castaños, que es va enfrontar al del general francès Dupont a Despeñaperros, a la ruta de la Meseta cap a Andalusia, i el general Castaños va vèncer a Bailén (juliol del 1808); com a resultat d'aquesta derrota, Josep Bonaparte va haver d'abandonar Madrid.

Napoleó va decidir anar a la Península per posar fi a la insurrecció.

### 2.3. EL DESENVOLUPAMENT DE LA GUERRA :

A Catalunya la guerra va tenir una trajectòria paral·lela a la de la resta de la Península, però més greu perquè l'ocupació francesa hi era més notable.

L'any 1809 va començar favorablement amb un triomf davant els francesos a Valls i la resistència de Girona al setge francès. Però al final de l'any Girona va caure en poder del mariscal Augereau.

El 1811 Tarragona i Montserrat van caure en mans dels francesos. El mariscal Augereau mirava d'atreure els catalans per mitja de la persuasió, com, per exemple, declarant llengües oficials el català i el francès. El poble s'anava acostumant a la dominació francesa quan, pel febrer del 1812, Napoleó va promulgar un decret segons el qual Catalunya era annexada a França i en dividia el territori en quatre departaments.

### 2.4. L'ALLANÇA AMB ANGLATERRA I EL FINAL DE LA GUERRA

La guerra va canviar de signe amb la firma d'una aliança entre la Junta Suprema i Anglaterra contra França. Les tropes angleses van col·laborar amb els portuguesos en la defensa de Lisboa davant els francesos, i l'exercit lusitans – angles, al qual es va unir un exercit espanyol, va començar una ofensiva contra els francesos al principi del 1812. La lluita va continuar amb alternatives fins al juliol del 1812, en que els aliats, comandats per Lord Wellington, van vèncer les tropes franceses a Los Arapiles (Salamanca).

Napoleó, ocupat en la campanya de Rússia, s'havia vist obligat a treure tropes de la Península i la guerra es va convertir aleshores en una gran ofensiva hispano anglesa en persecució de les tropes franceses, en retirada continua, tot i que van intentar quedar-se a Catalunya; però al començament del 1814 les tropes hispano angleses van assetjar Barcelona, d'on els francesos van marxar el maig.

Les darreres tropes franceses van passar els Pirineus i Wellington va entrar a França darrere seu, però, de fet, la guerra s'havia acabat quan el març: Napoleó havia alliberat Ferran **VII** poc abans que el mateix emperador francès abdiqués.

La guerra va tenir conseqüències molt dures per a tot Espanya, a causa de la fam, les epidèmies, la mortaldat i la destrucció de l'agricultura i de les indústries derivades i, per tant, la paralització del comerç.

A Catalunya hi va haver, a més, una forta emigració: es calcula que uns quants milers de catalans es van refugiar a Mallorca fugint de la guerra.

## 3. Les Corts de Cadis

### 3.1. LA CONVOCATORIA A CORTS

La Guerra del Francès no va ser només una revolta contra l'exercit de Napoleó, sinó que també va comportar una divisió entre els espanyols i el començament d'un moviment revolucionari que va posar fi a l'Antic Regim.

Al llarg de la guerra van sorgir dos grups ideològics: els patriotes i els anomenats afrancesats. Aquests darrers van acceptar el domini dels Bonaparte i van col·laborar amb el govern de Josep I, perquè eren partidaris d'una reforma del sistema de govern absolutista. Però Josep Bonaparte no va tenir mai l'acatament dels espanyols i, malgrat la bona voluntat i la visió del patriotisme espanyol que tenia, va ser ridiculitzat pel poble.

Mentre que els afrancesats es van unir al voltant de Josep Bonaparte i la majoria del poble lluitava o resistia arreu de la Península, els patriotes, que tenien el suport de la Junta Suprema, van iniciar un procés revolucionari per posar fi a l' Antic Regim.

A Sevilla, la Junta va nomenar un Consell de Regència que havia de governar mentre Ferran VII, presoner de Napoleó, no pogués tornar a Espanya. La Regència va decidir convocar Corts el 1810 per tal d'organitzar el país, ja que per a molts d'aquests homes del principi del segle XIX, embogits de les idees igualitàries de la Revolució Francesa, era d'importància vital que hi hagués acord de tota la societat per poder governar bé la nació.

### 3.2. LES CORTS I ELS DIPUTATS

Les Corts es van iniciar a Cadis el mes de setembre del 1 ~ es van desenvolupar durant tres anys, amb uns 300 diputats, elegits a les zones lliures del domini francès a més, es van designar 23 suplents, que actuaven com a diputats representants de les regions en les quals, per culpa de l'ocupació francesa, no hi havia pogut haver eleccions.

l'elecció dels diputats s'havia fet sense diferenciar els estaments, fet pel qual cada diputat representava un vot; una idea revolucionària tenint en compte el sistema tradicional de vot per estaments. la majoria dels diputats de Cadis eren clergues i advocats i, en general, membres de les classes benestants; no hi havia pagesos ni artesans.

Aviat es va establir una divisió clara en dos grups: els conservadors, que volien mantenir l'estructura de l'Antic Regim, coneguts com a absolutistes, i els reformistes, que tenien com a lema la sobirania de la nació, anomenats liberals, en el sentit que eren partidaris de la llibertat política.

### 3.3. ELS DIPUTATS CATALANS

En aquestes Corts hi va haver uns vint diputats catalans, entre els quals Ramon Uatzer de Dou, catedràtic de dret civil i canceller de la Universitat de Cervera, que va ser president de les Corts, Felip Aner d'Esteve i, sobretot, Antoni de Capmany, que es considera que va saber inserir els interessos catalans dins el debat global que es discutia a les Corts.

la Junta Superior de Catalunya havia donat als seus diputats unes instruccions per a la seva actuació a les Corts, entre les quals n'hi ha una d'un gran interès: la Junta considerava que les Corts haurien d'uniformar la legislació i els drets de tots els territoris de la monarquia, de manera que, quan s'acabés la guerra, Espanya no fos un cos format per parts heterogènies. Preo si això no era possible, la Junta creia que Catalunya havia de recuperar els furs i els privilegis anteriors al Decret de Nova Planta.

### 3.4. L'ACCIO DE LES CORTS I LA CONSTITUCIÓ

Els diputats no es van limitar a estudiar la situació del país, sinó que van intentar organitzar el sistema de govern tot analitzant les institucions de l' Antic Regim. Com que a les Corts hi havia majoria de diputats liberals, les seves propostes hi triomfaven. Alguns aspectes bàsics de l'obra legislativa de les Corts van ser aquests:

a) Liberalisme econòmic, que s'expressava en la llibertat que tenien els propietaris per tancar, vendre o llogar

les finques sense limitacions; i, de la mateixa manera, llibertat d'indústria, de comerç; i de circulació, cosa que significava la supressió de les senyories jurisdiccionals.

b) Inici de la reforma agrària, mitjançant l'expropiació dels béns dels convents que havia suprimit el govern bonapartista, la venda o el repartiment de terrenys erms i béns comunals i la limitació dels *mayorazgos*.

c) El debat sobre la Inquisició, que va ser suprimida i els seus béns van ser adjudicats a l'Estat.

El marc; del 1812 es va promulgar la Constitució, en la qual s'havien aplegat les idees liberals que s'havien plasmat al llarg de 1~ sessions.

Els punts bàsics eren els següents: *sobirania nacional, divisió de poders, sufragi universal* indirecte i proclamació del catolicisme com a religió de l'Estat.

Però la Constitució no va ser acceptada per la minoria de diputats absolutistes, partidaris de la monarquia absoluta; a més a més, la gran majoria dels espanyols va quedar al marge d'aquesta obra, de la qual no va tenir cap notícia aleshores i per a la qual no estava preparada.

A Catalunya, tanmateix, aviat es va notar que les idees liberals s'hi havien difós d'una manera més ampla que en altres territoris de la Corona.

#### **4. El regnat de Ferran VII (1814–1833)**

##### **4.1. LA PRIMERA ETAPA DEL REGNAT (1814–1820)**

La tornada de Ferran VII a Espanya el 1814, tan bon punt es va haver acabat la Guerra del Francès, va ser molt ben acollida pel poble, que veia en el rei l'encarnació dels principis (pàtria, independència, monarquia, religió) pels quals havia lluitat. Però Ferran VI! va anul·lar l'obra de les Corts de Cadis i es va limitar a governar a l'estil dels monarques absolutistes de l'Antic Règim.

Van ser uns anys molt durs per al país, que havia perdut el prestigi com a potència de primer ordre a Europa i que havia d'enfrontar-se a la revolta dels territoris americans; a més, l'economia estava molt debilitada a causa de la guerra.

La majoria dels afrancesats van emigrar, i els Liberals, perseguits, es van refugiar en societats secretes, tal com passava en aquella època en altres països d'Europa, i van intentar unes quantes vegades restablir per la força la Constitució del 1812.

Aquesta situació va provocar un enfrontament continu entre dos grans grups polítics: els **Liberals** (que eren sobretot, però no exclusivament, membres de la burgesia, intel·lectuals i oficials de l'exèrcit), partidaris de la Constitució, i els realistes, defensors del rei i de l'absolutisme (que, en general, eren membres de l'Església i de l'alta noblesa).

##### **4.2. EL TRIENNI LIBERAL (1820–1823)**

El 1820 va triomfar un pronunciament (cop d'Estat) Liberal a Andalusia i això va fer que Ferran VII acceptés la Constitució: d'aquesta manera va inaugurar un període de govern Liberal que va durar tres anys (1820–1823).

Les Corts, un cop convocades, van dur a terme una tasca Legislativa reformista i van restaurar les Llibertats. Però, mentrestant, Ferran VII va demanar ajuda secretament als monarques absoluts d'Europa.

El rei Ferran VII va aconseguir ajuda dels absolutistes europeus per restaurar l'absolutisme i el rei Lluís XVIII de França va enviar a la Península l'exèrcit anomenat *Els Cent Mil Fills de Sant Lluís*. Davant l'arribada de les tropes franceses a Madrid, les Corts es van traslladar, juntament amb el rei, a Sevilla i després a Cadis, on al final van haver de rendir-se a l'exèrcit francès.

### *Catalunya durant el Trienni Liberal*

Durant aquests anys la burgesia catalana, debilitada per la guerra i per la pèrdua del mercat colonial, es va decantar cap al liberalisme, perquè creia que amb aquest sistema hi havia la possibilitat d'ampliar l'àmbit comercial amb la formació d'un mercat espanyol integrat.

Això explica que durant el Trienni hi hagués un gran entusiasme liberal a les comarques costaneres catalanes, on el comerç i la indústria estaven més desenvolupats. Però a les comarques de l'interior, rurals i no industrialitzades, s'hi van formar guerrilles de realistes, també anomenats apostòlics, defensors de l'Antic Règim.

Així, el mes d'agost de l'any 1822 es va establir a la Seu d'Urgell, sota la presidència del baró d'Eroles, un antic guerriller contrari als francesos, l'anomenada *regència d'Urgell*, que pretenia governar, tenint en compte que Ferran VII estava sotmès a les Corts Constitucionals. Les tropes del govern liberal, però, van obligar la regència a dissoldre's.

Quan *Els Cent Mil Fills de Sant Lluís* van entrar a Espanya, Barcelona, partidària dels liberals, va resistir durant molts mesos el setge francès, però va acabar sent dominada el novembre del 1823. Des d'aleshores Catalunya va estar ocupada pels aliats francesos durant quatre anys.

### 4.3. DARRERA ETAPA DEL REGNAT (1823–1833)

Així va començar una etapa absolutista, que va durar deu anys, fins que es va morir Ferran VII. Les persecucions contra els liberals van ser molt dures i molts van haver d'emigrar, principalment cap a França i Anglaterra.

Malgrat la repressió de Ferran VII a Catalunya contra els liberals, els voluntaris realistes (milícies populars defensores de l'absolutisme) estaven descontents i el 1827 van publicar el *Manifest de la Federació dels Realistes Purs*, que s'adaptava a l'extremisme absolutista de l'infant Carles, germà del rei i hereu del tron.

A causa d'aquesta actitud de descontentament, aquests realistes van rebre el nom de Malcontents. S'oposaven a la divisió de Catalunya en províncies que el govern estava preparant (i que es va promulgar el novembre del 1833, després de la mort de Ferran VII); destacaven la identitat catalana, basada en la llengua, els usos i els costums i unes altres consideracions de caire econòmic, social i jurídic. Van promoure una insurrecció al camp català, des de l'Empordà fins a Tarragona, que va sufocar la presència del rei a Catalunya al final del 1827.

A més de les dificultats polítiques, als darrers anys del regnat hi va haver el problema, de la crisi. Econòmica, provocada per la cua de les colònies americanes.

## 5. La pèrdua de les colònies americanes (1808–1824)

### 5.1. LES CAUSES

Un dels problemes més greus del regnat de Ferran VII va ser la independència dels territoris americans. Les causes que van originar la insurrecció a l'Amèrica espanyola van ser múltiples i molt variades.

Cal tenir en compte que els immensos territoris hispanoamericans eren molt diferents els uns dels altres i esta- ven dividits en els virregnats de Nova Espanya (Mèxic), Nova Granada, Perú i Riu de la Plata, amb una població total d'uns 15 milions d'habitants, 3 milions dels quals, aproximadament, eren criolls.

Els criolls eren blancs nascuts a Amèrica descendents d'espanyols. Constituïen una classe rica i culta, propietària de terres extenses, però gairebé no intervenien en el govern, perquè els alts càrrecs administratius eren en mans d'espanyols que arribaven de la Península i que en total no passaven 300.000.

Aquesta situació va provocar el descontentament dels criolls, que, com que coneixien la ideologia de la Il·lustració, es consideraven amb capacitat suficient per governar- se ells mateixos. Aquest descontentament va ser una de les causes principals del moviment emancipador, però s'hi ha d'afegir, entre les causes de caire econòmic, el desig dels americans d'aconseguir una llibertat comercial i industrial àmplia, sense el control del govern espanyol, i amb el suport d'Anglaterra, que esperava aconseguir, en una Amèrica independent, grans mercats per als seus productes.

La independència dels Estats Units, a la qual Espanya havia donat suport amb les armes, i la Revolució Francesa, van contribuir a difondre-hi el desig de llibertat.

### 5.2. LA PRIMERA ETAPA DE LA LLOITA PER LA INDEPENDÈNCIA

La independència americana es va aconseguir en dues etapes. A la primera, que va coincidir amb la guerra peninsular contra els francesos, els criolls van ser solidaris en la lluita contra l'invasor, van enviar-hi recursos econòmics i van participar a les Corts de Cadis. Però el 1810 van canviar d'actitud.

Ja des del començament del segle havia començat a sobresortir una nova generació de criolls, imbuïts de les idees que difonien els autors de l' *Enciclopèdia* francesa sobre la llibertat política i la sobirania de la nació.

La primera gran figura de la lluita per la independència havia estat Francisco de Miranda, anomenat "el precursor", que, amb ajuda anglesa, el 1800 va intentar provocar una revolta a Veneçuela contra Espanya, però va fracassar.

Aquest esperit emancipador va rebrotar al virregnat de la Plata, que va ser el primer a declarar-se independent, quan, pel maig del 1810, es va crear a Buenos Aires una Junta revolucionària.

L'exemple es va estendre a Xile i a Veneçuela, on va tornar a actuar Miranda. També va arribar a Mèxic, on el sacerdot Miguel Hidalgo va provocar la revolta de les masses indígenes.

Aquestes primeres revoltes van provocar una lluita que va durar molts anys. No va ser una simple lluita de les colònies contra la metròpoli, sinó una veritable guerra civil, ja que criolls, peninsulars, indis i mestissos van Il·lustrar tant al bàndol dels independentistes com al dels realistes ( així és com eren anomenats els defensors de la monarquia espanyola).

### 5.3. EL TRIOMF DE LA INDEPENDÈNCIA

El triomf definitiu de la independència dels territoris americans es va dur a terme en una segona etapa, a partir del 1816.

Hi van tenir un paper destacat els grans capitosts de l'emancipació: el veneçolà Simón Bolívar, que va aconseguir la independència de Veneçuela, Colòmbia i l'Equador, i José de San Martín, el qual, després de consolidar la independència del Riu de la Plata, va aconseguir la de Xile i va col·laborar amb Bolívar en l'emancipació del Perú.

Paral·lelament es va dur a terme un moviment similar d'emancipació al virregnat de Nova Espanya (Mèxic i Centreamèrica).

L'any 1824, després de l'última gran batalla, la d'Ayacucho, els territoris americans estaven definitivament perduts i Espanya va esdevenir una potència de segon ordre que, del gran imperi colonial, només en conservava Cuba i Puerto Rico, al Carib, i les Filipines, al sud-est asiàtic.

Conseqüències de la pèrdua de les colònies

La pèrdua de les colònies va ser un cop molt dur per a l'economia espanyola, tant en l'àmbit de la producció com en el del comerç.

A Catalunya el valor mitjà de les exportacions anuals es va reduir a la meitat del que havia estat al començament del segle. Tanmateix, no es va perdre tot, ja que molts capitals es van recuperar i es van reinvertir a Cuba i a Puerto Rico, unes illes que van continuar sent espanyoles durant tot el segle.

## **6 . EI pas cap al liberalisme.**

### **6.1. LA QÜESTIÓ SUCCESSÒRIA**

Un problema dinàstic va sorgir a conseqüència del naixement, el 1830, de la princesa Isabel, filla de Ferran VII i de la seva quarta esposa, Maria Cristina de Borbó.

Felip V havia introduït la llei sàlica francesa, segons la qualles dones no podien regnar; l'any 1789 les Corts van aprovar la Pragmàtica Sanció, que abolia la llei sàlica, però no va ser publicada. El 1830 es va fer pública, però l'infant Carles, germà de Ferran VII i cap dels apostòlics, es va negar a reconèixer la seva neboda com a hereva i princesa d'Astúries, fet pel qual va ser desterrat.

Durant els darrers mesos de la seva vida, amb l'objectiu de trobar suports (a l'exèrcit, a la burgesia) per tal que la seva filla fos reconeguda com a hereva, el rei es va veure obligat a suavitzar o a suprimir les institucions que havien estat creades per mantenir l'Antic Règim, com els voluntaris reialistes, i que ara resultaven un perill perquè s'havien adherit a l'absolutisme de l'infant Carles.

D'altra banda, la reina Maria Cristina va buscar el suport dels absolutistes moderats i es va inclinar cada vegada més cap als liberals. Tant van decantar-s'hi, que, quan va assumir les funcions de regent, a causa d'una malaltia del rei, l'octubre del 1832, Maria Cristina va promulgar una àmplia amnistia que va permetre que tornessin a Espanya els liberals exiliats. La situació política quan va morir Ferran VII, el 1833, era tan greu que va provocar l'esclat d'una guerra civil, que és coneguda amb el nom de Guerra Carlina.

### **6.2. DE L' ANTIC RÈGIM AL liberalisme**

Paral·lelament al desenvolupament de la guerra civil, la monarquia borbònica va anar evolucionant des de l'absolutisme moderat fins al liberalisme progressista. Com es va produir aquesta evolució tan ràpida és una de les qüestions més interessants de la història espanyola contemporània. Vegem-ne les fases principals.

Absolutisme moderat

En un principi, la reina Maria Cristina, que era la regent perquè Isabel 11 era menor d'edat, encara que s'adonava que calla atreure's els liberals per mantenir el tron de la seva filla davant la insurrecció carlina, va pensar que això seria possible amb molt pocs canvis. Però la pressió de l'exèrcit i dels polítics liberals, que propugnaven la necessitat de reunir Corts per iniciar les reformes, va provocar que la regent designés cap del govern un absolutista moderat, Martínez de La Rosa, amb l'encàrrec d'elaborar un règim constitucional.

## *Liberalisme moderat*

Martínez de La Rosa i La regent van oferir al país l'Estatut Reial ( 1834 ) , extremament moderat, que va semblar insuficient als Liberals més progressistes. Segons l'Estatut:

- Les Corts només tindrien la facultat d' esmenar o de refusar els projectes de llei que elaborés el govern, tot i que podrien presentar peticions a la Corona.
- Les llibertats de premsa i d'associació quedaven molt limitades.
- El sufragi era tan restringit que només el 0,15% de la població espanyola tenia dret a votar .

La ineficàcia reformista, juntament amb la crisi econòmica i una epidèmia de còlera, va provocar un moviment revolucionari de la burgesia urbana a l'estiu del 1835. En algunes ciutats es van constituir Junes que van elevar manifestos a la Corona per exigir la reunió de Corts, la reforma de la llei electoral i la llibertat d'impremta.

## *Liberalisme progressista*

Per deturar aquesta onada revolucionària i afrontar la guerra carlina, la reina regent va lliurar el poder pel setembre a un liberal progressista, Álvarez Mendizábal; d'aquesta manera havia tingut lloc el pas polític de l' Antic Règim cap al liberalisme progressista. Els fets més destacats de la primera etapa d'aquest període van ser la desamortització (que estudiarem en l'àmbit de l'economia) i el restabliment de la Constitució el 1837 .

Mendizábal va deixar aviat el govern i la regent va mirar de lliurar el poder als moderats, però una rebel·lió de la guarnició de palau va obligar Maria Cristina a acceptar la Constitució del 1812, que, un cop reformada, es va convertir en la Constitució del 1837 , segons la qual les Corts estarien formades per dues cambres: el Congrés i el Senat. L'èxit dels progressistes, que van aconseguir promulgar aquesta Constitució, i del general progressista Espartero, que va vèncer els carlins a Luchana, van fer que aquest fos nomenat cap del govern.

Un cop acabada la guerra carlina amb el triomf dels liberals i després que Maria Cristina hagués renunciat a la regència, per desacords amb el general Espartero, aquest va ser nomenat regent (1840). Aleshores ja es podia considerar realment consolidada la monarquia constitucional i que s'havia acabat el procés de pas de l'Antic Règim cap al liberalisme.

## **7 . La Primera Guerra Carlina (1833–1840)**

### **7.1. LES CARACTERÍSTIQUES DE LA GUERRA**

Immediatament després de la mort de Ferran VII, el setembre del 1833, es van produir diversos aixecaments de voluntaris reialistes partidaris de Carles. En línies generals, es pot considerar que es va tractar d'una guerra civil que va formar part del procés de dissolució de l'Antic Règim, que havia començat a l'època de les Corts de Cadis i que durant uns quants anys havia enfrontat absolutistes i liberals, bé que és interessant fer notar que ni l'exèrcit ni l'alta jerarquia eclesiàstica no van donar mai suport al carlisme.

El carlisme es va mostrar aviat limitat a unes àrees geogràfiques i a uns grups socials determinats. Es podria dir que els carlins eren, la majoria, petits propietaris pagesos del País Basc, del nord d'Aragó i de Catalunya i de la regió del Maestrat, defensors del tradicionalisme, que compendiaven en els conceptes de *Déu, Pàtria, Rei, Furs*.

També va donar suport al carlisme una bona part del clergat regular i una part del clergat secular .El sistema de lluita va ser la guerra de guerrilles, que tant èxit havia tingut contra els francesos, i a vegades les partides

les dirigien les mateixes figures que s'havien destacat en la Guerra del Francès.

A mesura que es desenvolupava la guerra es feia evident la divergència entre els partidaris del carlisme, pertanyents al món rural, i la població urbana liberal, de manera que els carlins no van arribar a tenir mai cap ciutat important que els permetés establir un aparell de govern.

## 7.2. EL COMENÇAMENT DE LA GUERRA

A principis d'octubre del 1833, quatre dies després de la mort de Ferran VII, va tenir lloc a Talavera de la Reina el primer aixecament de voluntaris reialistes, que van proclamar rei l'infant Carles amb el nom de Carles V.

La mort del general Zumalacárregui (juny del 1835), quan intentava prendre Bilbao, va significar un cop per a la causa de Carles, perquè, tot i que hi havia uns altres caps militars importants, s'havia perdut l'oportunitat d'ocupar una ciutat industrial per intentar donar un altre caire a l'aspecte de moviment rural que tenia el carlisme.

## 7.3. LA GUERRA DEL 1836 AL 1839

Els carlins van ser vençuts pel general Espartero a la batalla de Luchana (desembre del 1836), que deixava ja obert el camí de la victòria per als liberals.

### *La Primera Guerra Carlina a Catalunya*

Mentrestant, a Catalunya, disposats a establir l'ordre i la disciplina, els dirigents carlins van crear, el gener del 1837, una Junta Superior Governativa, presidida pel rector de la Universitat de Cervera.

Pel febrer Tristany va vèncer els liberals CI prop de Cervera, va fer afusellar 240 presoners i es va apoderar de Solsona i de Berga, que va ser la capital carlina de Catalunya fins al final de la guerra. Carles V hi va residir uns quants dies durant la seva expedició quan es dirigia cap a Tortosa.

La guerra es va acabar amb el Conveni de Bergara (agost del 1839), que van signar Espartero i el general carlí Maroto.

Hi havia divergències entre dos grups: els "aristòcrates", joves i moderats, i els "universitaris", anomenats així perquè els seus caps provenien de Cervera i eren més extremistes.

Pel juny del 1840 Cabrera entrà a Berga, però la indisciplina de les seves tropes era total (aragonesos, valencians i catalans s'enfrontaven entre ells). Al cap d'un mes, el 6 de juliol, va passar la frontera cap a França amb la resta del seu exèrcit.

## **1. Panorama de La política espanyola al segle XIX**

### 1.1. CARACTERÍSTIQUES GENERALS

Tot i que hi ha la tendència a considerar que el liberalisme espanyol del segle XIX és diferent de l'europeu, en realitat la seva trajectòria es va mantenir, en termes polítics, en el mateix camí que el sistema liberal en altres països europeus.

Amb avanços i reculades, va ser un liberalisme retallat a causa de la forta influència d'una oligarquia de procedència molt diversa, formada per burgesos, propietaris rurals i nobles procedents de l'Antic Règim.

Amb totes les seves febleses, el sistema liberal ja havia quedat establert, i amb aquest els seus elements bàsics: sobirania nacional, que quedava reflectida en una Constitució, atorgada per les Corts, els membres de Les quals havien de ser elegits per mitjà de sufragi.

A aquests quatre elements hi hem d'afegir l'uniformisme i la centralització, vigents a totes les institucions (administratives, educatives, judicials); aquestes característiques d'arrel francesa continuaven l'estructura de l'Estat establert al segle XVIII.

## 1.2. ELS PARTITS POLÍTICS

El sistema liberal va ser desenvolupat i interpretat d'una manera semblant, bé que amb variants ideològiques, per tots dos partits dominants del liberalisme: els moderats i els progressistes.

### *Els moderats*

Per als moderats la Corona i les Corts, conjuntament, estaven en possessió de la sobirania nacional. Segons això, el monarca era dipositari d'un poder moderador que li permetia actuar en els conflictes entre el poder Legislatiu (les Corts) i el poder executiu (Consell de Ministres), de tal manera que el rei podia substituir el president del Consell o dissoldre les Corts.

Respecte al sufragi, els moderats el restringien de manera que només una minoria dels que disposaven de més possibilitats econòmiques tenien dret a vot. Així, la vida política, en el sentit més ampli, quedava en mans d'uns pocs, els més rics.

### *Els progressistes*

La diferència principal entre moderats i progressistes estava en el fet que aquests consideraven que la sobirania nacional havia d'estar exclusivament en mans de les Corts, els membres de les quals havien de ser elegits per mitjà d'un sufragi més ampli, amb una base electoral menys rica (petita burgesia, menestrals, obrers).

Per això no acceptaven que el rei pogués dissoldre les Corts ni intervenir directament en el poder executiu. Defensaven, davant el sistema de censura dels moderats, una llibertat de premsa i d'expressió més àmplies.

Atès que la Corona donava suport als moderats i com que el sistema electoral censatari no donava als progressistes cap possibilitat d'aconseguir el poder, perquè els pobres no podien votar, aquest partit es va mantenir, durant gairebé tot el regnat d'Isabel II, com la força més important de l'oposició, i per tal d'accedir al poder es veia obligat a recórrer al pronunciament militar o a les Juntes Revolucionàries.

### *Els altres grups polítics*

Dins el partit moderat hi havia divergències ideològiques, cosa que va obligar alguns a cercar l'acord amb els progressistes menys radicals. Així va sorgir la Unió Liberal, on es van aplegar moderats progressistes i el seu principal dirigent en fou el general Leopoldo O'Donnell. El partit demòcrata va sorgir de l'ala esquerra del partit progressista. Els demòcrates consideraven que la sobirania nacional s'havia de reflectir en el sufragi universal masculí i propugnava un programa basat en la implantació de les llibertats d'expressió, de reunió, d'associació i de consciència.

A mitjans de segle van sorgir uns altres dos moviments polítics d'oposició, més radicals que els demòcrates. El socialisme, que va tenir l'influx més clar del socialisme utòpic de Fourier i de Cabet, difós per *El Vapor* i dos periòdics catalans (*El Padre de Familia* i *La Fraternidad*). També va prendre forma el partit republicà, una part del qual defensava un sistema republicà federalista.

A l'altre extrem de l'oposició hi havia el carlisme, que durant tot el segle va continuar defensant els principis de l'absolutisme.

### 1.3. LA INTERVENCIÓ DE L'EXÈRCIT A LA POLÍTICA ESPANYOLA !

EI paper de l'exèrcit en el procés polític espanyol d'una bona part del segle XIX és evident, perquè Les grans figures de La política espanyola del 1820 al 1874, des de Riego al fins a Serrano, van sortir de Les seves files.

o Però a l'exèrcit no hi va haver una línia ideològica única; al contrari, metre que La política espanyola era dirigida per un progressista (Espartero), un general moderat (Narváez) va passar a ser cap de l'oposició. 1 quan Narváez tenia el poder, va sorgir La figura d'un general afí als demòcrates (Prim).

AI Trienni Liberal i a La guerra carlina els generals havien actuat com a salvadors del nou sistema liberal. Però La finalitat dels generals no era pas establir una dictadura militar, sinó que, en cada cas, defensaven alguna de Les la versions del liberalisme.

EI nombre excessiu de vegades que l'exèrcit va intervenir en La vida política per mitjà de cops de força pronunciaments– va ser una conseqüència del caràcter excloent que els partits polítics espanyols van donar a La vida política; aquesta estava dominada pels militars i l'oligarquia econòmica, mentre que La majoria d'espanyols en quedava 1a fora perquè no tenien accés al sufragi o perquè el seu vot era alterat.

## **2. EI regnat d' Isabel V: progressistes i moderats ( 1840–1868)**

### 2.1. LA REGÈNCIA D' ESPARTERO (1840–1843)

Nomenat regent el general Espartero, com hem vist anteriorment (pàg. 15 ) , els progressistes es van mantenir poc més de tres anys al poder, però amb els inconvenients de l' oposició constant dels moderats, nombrosos a l' exèrcit, de La dissensió entre els membres del govern i de La manca d'aptituds polítiques d'Espartero.

#### *La regència d'Espartero a Catalunya*

EI començament de La dècada dels anys quaranta coincideix amb La recuperació agrícola i industrial de Catalunya, La qual cosa es pot relacionar amb l' actitud pro liberal de burgesos i obrers.

Però el novembre del 1842, davant el projecte de signatura del tractat comercial amb Anglaterra, que pel seu caràcter lliurecanvista podia perjudicar La indústria tèxtil catalana, es va produir un aixecament de La burgesia contra els progressistes; va arrossegar els obrers a Barcelona, fins aleshores un dels baluards del progressisme.

Les mesures tan dràstiques que va adoptar per dominar l'avalot – bombardeig de Barcelona van contribuir a enfortir un ambient general en contra del govern progressista. EI maig del 1843 va esclatar un alçament a Barcelona i a diversos indrets d'Espanya.

Espartero va haver de deixar La regència i se'n va anar a Londres; per evitar el nomenament d'un tercer regent es va avançar La majoria d' edat de La reina Isabel II al final d'aquest any.

### **2.2. LA MAJORIA D'EDAT D'ISABEL II.**

#### *ELS MODERATS AL PODER (1844–1854)*

Ais primers mesos del 1844 els moderats van aconseguir desplaçar els progressistes i van arribar al poder sota La presidència del general Narváez.

Una de Les primeres actuacions va ser La reforma de La Constitució del 1837 , de La qual va sortir una nova Constitució, La del 1845, amb una base doctrinal diferent, més conservadora. Mentre que per a La Constitució del 37 La base era La sobirania nacional, per a La moderada del 45 Les bases eren La Monarquia i Les Corts, com a institucions que regulaven La concordança entre Les institucions antigues i Les llibertats i necessitats de l' època.

D'altra banda, Les eleccions tingueren un matís extraordinàriament restringit, a causa del *caràcter censatari del sufragi*, de tal manera que es calcula que dels 15 milions de persones que habitaven a Espanya a mitjan segle, tan sols tenien dret a votar 157 .000, una mica més de l' 1 % de La població ( els més rics ).

Quan, el 1865, es va rebaixar la quota tributària van aconseguir el dret a vot 418.000 espanyols (2,67% de la població ) .

### 2.3. L'OBRA DEL RÈGIM MODERAT

#### *EI Concordat del 1851*

Un aspecte important de l'obra dels moderats va ser La seva relació amb l'Església: Espanya era un Estat confessional segons La Constitució del 1845. A més, al Concordat del 1851 (vigent fins al 1931 ) es declarava que La religió catòlica era l'única de La nació espanyola.

L'Església acceptava Les vendes de Les terres provocades per La desamortització de Mendizábal i a canvi l'Estat es comprometia a mantenir el clergat i Les despeses de l'Església.

#### *La centralització administrativa*

Pel que fa a l'organització administrativa d'Espanya, els governs liberals van continuar l'obra centralitzadora iniciada pels Borbons del segle XVII i només veien avantatges en La racionalització administrativa que deriva de La centralització. 1 Actuant en aquesta línia, van introduir un seguit de reformes, La primera de Les quals, el 1833, fou La divisió del territori en 49 províncies, cada una de Les quals era regida per un governador, nomenat pel rei, que, a més de ser-ne el cap polític, era president de La Diputació Provincial i de l'ajuntament de La capital.

EI control del govern sobre l'administració local es va 1 dur a terme mitjançant La Llei del 1845:

- Els batlles eren nomenats per La Corona a Les capitals de província i als municipis de més de 2.000 habitants.
- Als municipis de menys població eren nomenats pel governador. Els alcaldes tenien funcions administratives (obres públiques, instrucció, fires i mercats) i polítiques (seguretat pública).

#### *L'ordre públic. La creació de La Guàrdia Civil*

– Fer l'ordre compatible amb La Llibertat va ser La gran 3 preocupació doctrinària dels moderats. Per tal de mantenir l'ordre públic, el govern de Narváez creà un cos armat, d'organització militar, però de funcions civils, que havia de *vetllar pel bon ordre, la seguretat pública i la protecció de s les persones i de les propietats, fora i dins de les poblacions*". Així va néixer, el 1844, La Guàrdia Civil, de La qual ) cap govern posterior no va prescindir.

#### *La Dècada Moderada a Catalunya*

Durant l'any 1843 hi va haver un enfrontament continuat a Catalunya entre Les classes dirigents,

moderades, i els grups populars de milicians obrers, amb el moviment s que s'anomena *La Jamància*, i va prendre un caire democràtic fins que Barcelona va ser bombardejada una altra vegada i s'imposà un govern moderat . Comença aleshores La dècada del 1844 al 1854, que va ser a Catalunya un període de desenvolupament econòmic, tot i que hi va haver diverses manifestacions de descontentament entre les classes populars.

El 1846 es va iniciar un aixecament de partides armades que es coneix amb el nom de Guerra dels Matiners, o Segona Guerra Carlina, i es va prolongar fins al 1849.

A més, periòdicament es produïen conflictes laborals, i , burgesos i obrers estaven enfrontats al govern per l'aranzel lliurecanvista del 1849, contra el qual Joan Güell aconseguí de formar una coalició de moderats i progressistes.

#### 2.4. El BIENNI PROGRESSISTA (1854–1856)

El 1854 el règim moderat arribà a un carreró sense sortida a causa de la corrupció interna ( entre altres fets, les expropiacions per crear la xarxa ferroviària). Va tenir lloc el pronunciament, a Vicálvaro, de diversos generals moderats, però oposats al govern, i la posterior publicació del Manifest de Manzanares, on es recollien algunes reivindicacions dels progressistes: convocatòria de Corts, reforma de la llei electoral i de la d'impremta.

Llavors hi va haver una àmplia mobilització dels progressistes, mitjançant aixecaments populars a Madrid, Barcelona, Saragossa i Sant Sebastià. A Barcelona, especialment, el moviment va prendre una gran càrrega social, a causa de la manca de feina. El poder tornà als progressistes i Espartero va formar un govern que es va mantenir només dos anys.

Com havien fet els moderats el 1844, els progressistes van començar a preparar una nova Constitució que estigués d'acord amb els seus principis (havia de ser la del 1856, però no es va a arribar a promulgar mai).

L'obra política del bienni va quedar reduïda al restabliment de la milícia nacional (força civicomilitar que depenia de les autoritats locals), a la promulgació d'una nova desamortització, la del 1855, sobre béns religiosos i civils, i al manteniment d'una situació inestable a causa dels moviments obrers del 1856, que van provocar vagues a Barcelona i aldarulls a Valladolid, mentre que la burgesia exigia que no s'alterés l'ordre.

El règim progressista desembocà en la suspensió de les Corts i en la dimissió d'Espartero. La milícia nacional va oferir resistència, però O'Donnell, cap de la Unión Liberal, s'emparà del poder.

#### *El Bienni Progressista a Catalunya*

A Catalunya, ja abans del pronunciament progressista del 1854, hi havia hagut vagues a El Vapor Vell i a L'Espanya Industrial; amb el triomf dels progressistes s'establí una Junta Provincial de Govern de Catalunya; en va ser nomenat governador civil Pascual Madoz, que més tard promulgà una llei de desamortització.

El malestar dels treballadors continuava. Es van cremar fàbriques i màquines i es declarà la vaga general a Barcelona, Manresa i Mataró. També es creà la Comissió de Treballadors de Fàbriques de Filats, que va ser el nucli dirigent de la primera federació catalana de societats obreres.

En aquells moments la ideologia obrera no era clara; és evident que no volien fer una revolució social, perquè la societat encara no era una autèntica societat industrialitzada.

#### 2.5. ELS DARRERS ANYS DEL REGNAT (1856–1868)

Així arribem al darrer període del regnat d'Isabel II. El moderantisme havia evolucionat cap a una mentalitat eclèctica, que va ser la que va dominar en la política de l'últim quart del segle: O'Donnell va intentar, a les acaballes, dur a terme algunes modificacions del moderantisme.

La tasca moderada d'O'Donnell es fa palesa en la reorganització de diputacions i ajuntaments, en la dissolució de la milícia nacional i de les Corts, en la suspensió de la desamortització eclesiàstica (no pas la civil) i en la restauració de la Constitució del 1845.

Superficialment, Espanya era en aquest període un país en pau que es beneficiava de la conjuntura econòmica favorable que s'esdevingué després del 1845. S'havia convertit en potència de segona fila: no comptava en la política europea i com que no tenia excedent demogràfic a penes hi havia relacions d'emigració amb Amèrica després de la ruptura produïda per l'emancipació.

Per salvar el prestigi internacional, es van dur a terme unes quantes aventures internacionals, la més important de les quals va ser la guerra d'Àfrica (1859–1860), iniciada per defensar les places espanyoles del nord d'Àfrica dels atacs marroquins. Tot i que les tropes espanyoles van vèncer els marroquins, els resultats, des del punt de vista econòmic o territorial, van ser ben migrats.

Però La manca d'una autèntica ideologia política dels grups que eren al poder i La crisi econòmica europea general de 1865–1866 contribuïren a l'esfondrament del règim. A La discòrdia entre moderats i unionistes s'hi afegia el perill de l'aliança de progressistes i demòcrates, que es va fer palès en La reunió que van celebrar a Ostende membres, d'aquests partits per decidir el destronament d' Isabel II.

Quan va morir O'Donnell el 1867 es féu càrrec de La direcció de la Unió Liberal el general Serrano, que s'adherí al pacte d'Ostende, i el tron quedà sense suport, perquè també Narváez morí el 1868. En definitiva, progressistes i demòcrates van enderrocar el poder moderat i el tron d' Isabel II el 1868.

*Els darrers anys d'Isabel II a Catalunya.*

A Catalunya l'establiment del govern de caire moderat del general O'Donnell hi agreujà el moviment revolucionari. Tot i la resistència dels demòcrates, que provocà 500 morts a Barcelona i a Gràcia, el moviment va ser reprimat amb l'ajuda de La burgesia, i Les societats obreres van ser abolides, bé que van continuar funcionant en la clandestinitat i es van decantar cap al republicanisme federal. Durant els anys següents, mentre el règim polític es deteriorava, l'economia catalana anà progressant, fins que La falta de cotó provocà La crisi del 1866.

### **3 .La crisi revolucionària: La Revolució de Setembre ( 1868–1873)**

#### **3.1. LA REVOLUCIÓ DE SETEMBRE**

El moviment revolucionari que es coneix com a revolució de Setembre és un fenomen molt complex i no se'n pot atribuir l'origen a un únic motiu, sinó que hi podem trobar orígens de caire econòmic, polític i social.

D'una banda, cal tenir en compte una crisi econòmica general i, de l'altra, La crisi interna del moderantisme espanyol, que havia governat des del 1845 i no havia resolt els principals problemes del país (mal repartiment de La propietat agrària, endarreriment de La indústria, analfabetisme i escassa participació ciutadana a La vida política} i havia col·locat La Corona en una situació difícil.

Directament lligada amb aquesta qüestió hi havia La crisi política originada per La desaparició de Les principals figures del moderantisme i l' unionisme.

Així va anar fermentant el moviment que va esclatar a Andalusia el setembre del 1868; havia estat preparat

prèviament per Les Junes revolucionàries constituïdes per demòcrates i progressistes que actuaven paral·lelament a una acció militar. El moviment revolucionari va començar a Cadis amb el pronunciament de l'almirall Topete, d'acord amb els generals Prim i Serrano, i exigia una reforma constitucional i el respecte dels drets individuals. Però ben aviat es va fer notar l'existència d'altres forces en joc.

Mentre que els militars es manifestaven monàrquics i només pretenien substituir la constitució i el monarca, les Junes, més radicals, mostraven la intenció d'aconseguir una revolució burgesa, basada en el principi de la sobirania nacional. També cal assenyalar la participació de grups de pagesos andalusos, que aspiraven a fer una revolució social.

Un cop es va haver generalitzat el moviment a Andalusia, aviat es va estendre a uns altres llocs del país, sense que les tropes del govern s'enfrontessin seriosament a les forces dels revoltats, que van vèncer a la batalla d'Alcolea.

El suport de Barcelona i de tota la zona mediterrània va ser definitiu per al triomf de la revolució: Isabel II es va traslladar a França i es va constituir un govern provisional sota la presidència del general Serrano, cap de la Unió Liberal; això va comportar que el moviment revolucionari quedés en mans dels progressistes més moderats.

Després del triomf de la revolució, i durant sis anys, es va intentar crear a Espanya un sistema de govern democràtic, fins que el fracàs final va portar de nou al poder els moderats i va desembocar en la restauració borbònica.

En l'activitat política d'aquests anys hi podem observar la participació de quatre blocs polítics: unionistes, progressistes, demòcrates i republicans. En el camp d'acció d'aquests blocs hi va intervenir també el moviment obrer, que estudiarem en un altre lloc, i l'anomenada "qüestió de Cuba", iniciada en aquesta època.

Aquest procés polític de sis anys de crisi revolucionària es pot dividir en quatre etapes: un govern provisional, la monarquia constitucional, la república federal i la república unitària i presidencialista.

### *La Revolució de Setembre a Catalunya*

Catalunya va tenir un paper protagonista en la Revolució del 1868. No sols els treballadors, sinó també els menestrals i els burgesos, aclaparats per la crisi econòmica, van posar les esperances en la Junta Superior Revolucionària, en què dominaven els republicans, i es començà a enderrocar la Ciutadella de Barcelona, símbol de l'opressió borbònica de Felip V.

De cop semblava que Catalunya tornava a tenir una nova força en el conjunt polític espanyol: el cap de govern

era un català, el general Prim; hi havia dos ministres catalans, més de trenta governadors civils i nombrosos directors generals, a més dels 37 diputats (28 de republicans) a les Corts després de les eleccions del gener del 1869.

### 3.2. LA CONSTITUCIÓ DEL 1869

Després del triomf de la Revolució del 68 es van convocar eleccions per formar les Corts Constituents, en les quals van dominar els partits que havien vençut a la Revolució de Setembre (progressistes, Unió Liberal, demòcrates), que van aconseguir 236 escons. També van aconseguir un nombre important de diputats els republicans (85) i els carlins (20).

És fàcil deduir el caire liberal i monàrquic que havia de tenir la nova Constitució, que va ser promulgada el

1869. S'hi establia la sobirania nacional, que quedava en mans de les Corts, i el sufragi universal masculí, així com la llibertat de premsa, que havia estat decretada amb anterioritat, d'associació i de reunió, la inviolabilitat del domicili i de la correspondència i les llibertats, més revolucionàries, d'ensenyament i de culte, tot i que l'Estat es comprometia a sostenir el culte catòlic.

El general Serrano va ser nomenat regent i Prim es va encarregar de presidir el govern i de buscar un rei per a Espanya, amb l'oposició clara de republicans i carlins.

### 3.3. LA QÜESTIÓ DE CUBA

Els territoris colonials espanyols, després del triomf de l'emancipació (1824), havien quedat reduïts a Cuba i Puerto Rico, illes del Carib, i a les Filipines, al sud-est asiàtic. El 1868 encara existia l'esclavitud a Cuba i a les Filipines: el govern provisional del 1868 es va limitar a abolir l'esclavitud per als nomenats i l'abolició total de l'esclavitud no es va promulgar fins el 1880.

Aquests territoris, considerats part integrant de la nació espanyola, eren governats per un capità general i tenien restringides les relacions comercials amb uns altres països.

El *Grito de Yara* amb què el 1868 va començar la revolta armada a Cuba va ser l'inici d'una llarga guerra i d'un seguit de friccions amb els Estats Units, que havien fet una proposta per comprar l'illa. Les escasses veus que van defensar a Espanya la concessió d'autonomia o d'independència a Cuba van ser qualificades de traïdores.

La insurrecció cubana no va ser dominada totalment i posteriorment es va convertir en un dels problemes més greus del règim de la Restauració.

### 3.4. LA MONARQUIA CONSTITUCIONAL: EL REGNAT D'AMADEU I

Hi havia nombroses candidatures al tron espanyol, però unes van ser refusades per les Corts i unes altres pels mateixos interessats. En definitiva, va triomfar la candidatura d'Amadeu de Savoia, fill del rei d'Itàlia Víctor Manuel II, que, pel fet d'haver unificat Itàlia en contra dels interessos del Papa i de Napoleó III, era per als liberals espanyols un símbol de llibertat política.

El nou rei, jove i amb un sentit autèntic del constitucionalisme monàrquic, va arribar a Espanya a la darreria del 1870, al moment que Prim moria assassinat, i des del començament hi va trobar una situació d'inestabilitat: a les Corts que es van constituir després de la dissolució de les Constituents tenia molta força el bloc de l'oposició (republicans, carlins, alfoncins), mentre que augmentaven les dissensions en el bloc progressista – unionista – demòcrata, en el qual es fonamentava el règim

Paral·lelament al procés revolucionari havia rebrotat el carlisme, ara sota la direcció de Carles VII i amb el suport d'un partit confessional anomenat neocatòlic. Tot i que aquest darrer volia actuar dins la legalitat, van triomfar els partidaris de l'acció armada, propugnada pel mateix Carles VII, i van proliferar les partides carlines a Aragó, València, Navarra, el País Basc i el nord de Catalunya.

Però ni la burgesia ni el proletariat no es van mostrar disposats a adherir-se al carlisme, malgrat l'oferta de restauració de les antigues llibertats, els furs suprimits a la primera del segle XVIII per Felip V.

Aquests esdeveniments, units a l'escassa altura del joc polític espanyol, on predominava l'egoisme dels partits polítics per damunt del bé comú, van fer decidir el monarca Amadeu I a abdicar.

### 4. La crisi revolucionària:

## **La Primera República (1873–1874)**

### **4.1. L'Establiment DE LA PRIMERA República**

Com que el rei havia abdicat, es va recórrer a una solució d'urgència: en lloc de convocar eleccions per a unes noves Corts, es van reunir conjuntament el Congrés i el Senat i van proclamar la República per 258 vots contra 32. En va ser president Estanislau Figueras. Aquest canvi de sistema comportava una nova concepció de l'Estat: de la monarquia hereditària es passava a una forma de govern representativa en què el poder resideix en el poble, amb un cap d'Estat elegit per elecció popular i anomenat president.

Així, va passar a dirigir la política el grup republicà, que era minoritari. El republicanisme tenia figures importants en el terreny ideològic, però no tenia experiència en el del govern pràctic. A més, hi havia una divisió interna entre federalistes i unionistes. Els unionistes eren partidaris d'un Estat unitari i centralitzat; els federalistes, representats pel Partit Republicà Democràtic Federal, dirigit per Pi i Margall, defensaven la descentralització de l'Estat, que havia d'estar constituït per la unió de les diverses comunitats històriques.

#### *El republicanisme federal a Catalunya*

El republicanisme federal triomfà a Catalunya entre la petita burgesia, els menestrals i els pagesos de les comarques de la costa i donà origen a un catalanisme popular. Entre les figures del federalisme va destacar, a més de Pi i Margall, Valentí Almirall, que el 1869 va promoure el pacte de Tortosa, un intent de reconstruir la Corona d'Aragó com a base per a una Espanya federal. Però la diferència de ritme entre Catalunya i la resta de l'Estat era molt gran. Allà que volien els catalans (federalisme, descentralització, proteccionisme, llibertats culturals) topava amb la mentalitat liberal centralista, fermament establerta en el poder.

Segons alguns historiadors, fou una ocasió perduda per construir una Espanya moderna. Per a Catalunya significà el fracàs del federalisme que podríem anomenar utòpic i popular, del qual altres zones de l'Estat només van assimilar el sentit anàrquic i demagògic.

### **4.2. EL GOVERN FEDERAL**

Les Corts Constituents, reunides el juny del 1873, van proclamar la República Federal, i Figueras va ser substituït per Pi i Margall. Les Corts van elaborar una nova Constitució segons la qual el país quedava constituït per quinze Estats federals, als quals s'unien Cuba i Puerto Rico. Però aquesta estructura no es va arribar a aprovar perquè el mes de juliol va esclatar una violenta insurrecció de caire social en alguns punts del llevant i d'Andalusia i fins i tot de l'interior (Badajoz i Salamanca)

#### *El cantonalisme*

En pocs dies de Cadis a Castella hi va haver nombroses poblacions que es van constituir república o cantó: era el resultat de la interpretació particularista i mal assimilada del federalisme pimarallià unit a les doctrines anarquistes; el moviment va adquirir trets molt violents, especialment a Alcoi. Pi i Margall va dimitir i va ser substituït per Nicolás Salmerán, que era unitari. L'exèrcit aconseguí dominar la situació, llevat de Cartagena, on els insurrectes cantonalistes estaven sota el comandament del general Contreras i controlaven l'arsenal i l'esquadra.

La insurrecció cantonalista la van aprofitar els carlins per dur a terme una ràpida campanya al nord: Carles VII va entrar a Navarra i establí la cort a Estella, mentre que tot Guipúscoa i una part de Biscaia eren dominades pels carlins. Van sorgir partides carlines a molts llocs de la Península. El carlisme, al final del 1873, semblava que tenia més força que no pas quaranta anys enrere, quan l'infant Carles s'havia revoltat contra la seva neboda Isabel.

### 4.3. ELS Republicans UNIONISTES

En aquesta situació, les dissensions entre els republicans es van fer paleses. El federalisme es veia desacreditat a causa del moviment cantonalista, i això donà més força als unitaris. Després de dimitir Salmerán (per desacord amb el restabliment de la pena de mort), fou nomenat president Castelar, també unitari. El nou govern va declarar el federalisme fora de la llei; així va tenir el suport de grups polítics moderats i va clavar un cop mortal al republicanisme.

En un intent per donar més força al poder executiu, Castelar va suspendre les Corts per tres mesos i va enfortir l'exèrcit, que havia de continuar la lluita contra el cantó de Cartagena i contra els carlins, això sense tenir en compte que la insurrecció cubana no havia estat pas dominada.

#### *Final de la Primera República: el cop d'Estat de Pavía*

La reobertura de les Corts, el segon dia de l'any 1874, plantejava el problema següent: si Castelar no obtenia majoria, el govern tornaria a mans federals; si Castelar continuava al poder, s'accentuaria la tendència conservadora.

En aquesta disjuntiva, la burgesia republicana o no, però que s'havia unit en aquesta situació va buscar l'ajuda del general Pavía, capità general de Madrid, que va preparar un cop d'Estat per si el govern era derrotat, com efectivament va passar. Castelar es va negar a mantenir-se en el poder amb el suport d'un pronunciament i va dimitir: la República havia mort, però el seu nom es va mantenir encara tot l'any 1874, sota la forma d'un nou govern provisional, presidit pel general Serrano.